

УДК 341

ӘЛЕМДЕГІ ӘЙЕЛДЕР ҚҰҚЫҒЫН КЕМСІТУ

Бердібек Ғалия Ерғалиқызы

galiya.ergalikyzy@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ заң факультеті

Халықаралық құқық мамандығының 3 курс студенті

Ғылыми жетекші – Мурзағалиев Е.Ч

Аннотация

Ғылыми мақаланың тақырыбы: Екі жыныстың арасында рөлдердің теңдей бөлінбеуі. Әйел әлсіздігі: халықтың осал бөлігі үшін ең қауіпті елдердің тізімі. Әйел құқықтарының шектелуі және оларды қорғау үшін конвенцияның жүргізілуі. БҰҰ-ның гендерлік саясаттағы рөлі.

Ғылыми мақаланың мақсаты: Әйел-бұл бір мезгілде бірнеше істі атқара алатын алға жылжыдатын қозғалтқыш, кез-келген жағдайда эмоционалды-тұрақты және сабырлығымен ерекшеленеді. Әйелдің рөлін ерлерден бір сатыға төмен бағалау дұрыс емес. Өйткені әйел, ер адам және бала- әр біреуі қоғамның жеке және ажырамас бөлігі. Ежелгі уақытта ерлердің әйелдерге қатынасының қаншалықты нашар болғанын тарихтан білеміз: зорлық-зомбылық пен құлдық, сөз бостандығы мен құқығының шектеулілігі әлі күнге дейін үлкен мәселе. БҰҰ гендерлік теңдікті өз бақылауына алып, конвенцияны

ратификациялады . Біздің басты мақсатымыз-бұл бастаманы қолдау және оны бүкіл ел бойынша таратуды. Өкінішке орай, әлі күнге дейін кей ер адам әйелді өз заты ретінде қарастырып, жеке ойын елемейді. Біздің ендігі мақсатымыз ер мен әйел рөлі тең екенін көрсету. Әйел- қоғамның тәуелсіз, бөлек әрі өзін-өзі қамтамасыз ете алатын жан.

Ғылыми мақаланың кілт сөздер: Гендерлік теңсіздік. Күш қолдану және зорлық. Бас Ассамблеясы, Бас хатшылық, қатысушы мүшелер, сарапшылар. Ер және әйел. Конвенцияны ратификациялау. Құқықтар мен міндеттер. Патриархат.

Ғылыми мақаланың қорытындысы: Әйелдердің ерлермен экономикалық, әлеуметтік, саяси және мәдени тұрғыдан тең құқылы. Әйел қоғамның жеке бөлігі және ешкім олардың пікірлері мен құқықтарына қысым жасауға, жынысы немесе физикалық қасиеттері бойынша кемсітуге құқылы емес. Гендерлік теңдікке қол жеткізу үшін біз қазір әрекет етіп, заңнамалық органдарда қабылданған конвенцияларды қолдауға тиіспіз.

Аннотация

Тема научной статьи: Неравноправное распределение ролей среди двух полов. Женщина-жертва: список самых опасных стран для уязвимой части населения. Ущемление прав и конвенция для их защиты. Отношения ООН к гендерной политике.

Цель научной статьи: Женщина- это двигатель, который может ввести несколько дел одновременно, при этом оставаясь эмоционально-стабильной и непоколебимой. Оценивать роль женщины на одну ступень ниже мужчин категорически неправильно. Ведь женщина, мужчина и ребенок- каждый из них отдельная и неотъемлемая часть социума. Из истории мы знаем, как в древние времена относились к женщинам, были и насилия и рабство, никто не придавал особого значения к защите их прав. ООН взял под свой контроль гендерное равенство, и ратифицировал конвенции . Наша основная цель - поддержать это начало и продолжать его распространять по всей стране. К глубокому сожалению, до сих пор имеются люди с мнением, что мужчина по статусу выше женщины, обращаясь к ним как к вещи. Мы должны сделать все возможное, чтобы показать им другую точку зрения, и переубедить от их субъективного мнения. Женщина- отдельный, независимый, самодостаточный слой населения.

Ключевые слова научной статьи: Гендерное неравенство. Насилие и применение физических сил. Генеральная Ассамблея ООН, Генеральный секретариат, участники, эксперты. Мужчина и женщина. Ратификация конвенции. Права и обязанности. Патриархат.

Заключение научной статьи: Женщины имеют равные права с экономической, социальной, политической и культурной точки зрения с мужчинами. Она отдельная часть социума и никто не в праве ущемлять их мнения и права, дискриминировать по полу или физическим качествам. Чтобы достичь идеальной гендерного равенство, мы должны действовать сейчас и поддерживать конвенции принятые в законодательных органах.

Annotation

Topic of the scientific article: Unequal distribution of roles among the two genders. Female victim: a list of the most dangerous countries for the vulnerable part of the population. Infringement of rights and the Convention for their protection. The relationship of the UN to gender politics.

The purpose of the scientific article: A woman is an engine that master at multi-tasking, while remaining emotionally stable and unconquerable. It is categorically wrong to evaluate the role of women one step below men. After all, woman, man and a child-each of them is a separate and integral part of society. We know from the history how women were irrespected in ancient times, there were both violence and slavery, and no one considered much importance to protecting their rights. The UN has taken control of gender equality, and ratified conventions . Our main goal is to support this beginning and continue to spread it throughout the country. Unfortunately, there are still people who believe that a man's status is higher than a woman's, referring to them as

things. We must do everything possible to show them a different point of view, and dissuade them from their subjective opinion. Women are a separate, independent, self-sufficient segment of the population.

Keywords of the scientific article: *Gender inequality. Violence and the use of physical force. UN General Assembly, General Secretariat, participants, experts. A man and a woman. ratification of Convention. Rights and obligations. Patriarchate.*

Conclusion of the scientific article: *Women have equal economic, social, political and cultural rights with men. Woman is a separate part of society and no one has the right to infringe on their opinions and rights, discriminate on gender or physical qualities. To achieve the idealistic system of gender equality, we must act now and support the conventions adopted in the legislative bodies.*

Мақалада әлем бойынша әйелдер құқығының кемсітілуі, оларға жәбір көрсетілуі және оларды әлемдік организациялардың қалай қорғайтындығы туралы кеңінен баяндалады. Статистика бойынша ерлерінен зорлық көрген әйел адамдардың шағыммен келу саны артып отыр, бірақ бұл келіп арыз берген әйелдер қауымы ғана, ал алыс елді-мекендерде, ауыл-аймақтарда олай қорлық көріп отырған қанша қыз-келіншек барын ешкім білмейді де. Сондықтан қазір осы жағдаймен күресу жолдары кеңінен қарастырылуда. [1]

Теңқұқылық кез келген адамның маңызды негізі болып табылады. Демократиялық қоғамның әлеуметтік әділдік пен адам құқықтарын құрметтеу үдерісіндегі қызметі қазір көп салада жиі кездеседі, сондай-ақ практикалық тұрғыдан да кемсітушілікке жол берілмейді. Себебі мен салдары болса да бұл әр түрлі елдерде әр түрлі болуы мүмкін. Бұл мәселе дәл әйелдерге қатысты кең таралған құбылыс болып табылады. Бұл құбылысты сақтауға тұрақтылардың болуы ықпал етеді, сондай-ақ дәстүрлі мәдени және діни әйелдердің рөлін төмендететін салт-дәстүрлер мен көріністер де көп кездеседі.

Ерлер мен әйелдер арасындағы теңдікке қол жеткізу үшін әлі де көп жұмыс істеу керек, себебі әйелдер бұрынғы заманнан бері ерлерден бір саты төмен болып есептелген. Ол адамзат баласының санасына әбден сіңіп қалған. Бұл сананы бірден жою оңай болмайды, бірақ ол сананы қалыптастыратын қазіргі білімді жастар. Әйел теңсіздігі, негізінен, мұсылман елдерінде көп кездеседі. Олардың заңдары бұрыннан бері әйел адамдарға келгенде өте қатал. Оларға көп нарсеге тыйым салынған, ол сөйлеу әдебінен бастап, киіну әдебіне дейін. Мұсылман мемлекеттерінде қыз дүниеге келгеннен бастап оның бойына сен ер адамнан бір саты төмен тұрасың, сен оған бағыну керексің деген сөздермен тәрбиелейді, сондықтан да қыз бала ер жеткен соң сол тәрбие бойынша жүреді және өзі көріп отырған зорлық-зомбылықты ол қалыпты жағдай деп есептейді. Осы орайда әр түрлі зорлық-зомбылықпен күрес шаралары жүргізіледі. [2, 1-2 б.]

Әр жыл сайын әйелдер мен қыздарды зорлық-зомбылықтан қорғау туралы организациялар статистика шығарады. Ол статистикада әйелдер көп зорлық көретін, әйел адамдарға ең қауіпті деген мемлекеттер тізімі жарияланады.

Thomson Reuters қорының зерттеулеріне сәйкес, 2018 жылы сексуалдық зорлық-зомбылық, құлдық еңбекке мәжбүрлеу және кемсітушілік қауіпінің жоғары болуына байланысты әйелдер үшін ең қауіпті ел Үндістан болды.

Тізімдегі екінші орынды Ауғанстан, үшінші орынды Сирия иеленді. Оның артында Сомали, Сауд Арабиясы, Пәкістан, Конго, Йемен және Нигерия бар.

АҚШ-тың рейтингі - Батыс елдерінің жалғыз өкілі. Қор атап өткендей, Америка Құрама Штаттарындағы әйелдер үшін ең үлкен қауіп-қатерлер-зорлау, жыныстық зорлық-зомбылық, зорлау жағдайында сот әділдігіне қолжетімділіктің болмауы.

Әйелдер құқығының термині барлық жастағы әйелдер мен қыздардың бостандықтары мен құқықтарына жатады. Бұл құқықтар институционалдануы, елемей немесе заңмен, жергілікті салт-дәстүрлермен және қандай да бір қоғамдағы мінез-құлықпен басылуы мүмкін немесе керісінше болуы да мүмкін. Бұл бостандықтар топтастырылған және адам құқықтарының неғұрлым кең ұғымдарынан ерекшеленеді, өйткені олар бастапқыда ерлер мен ұлдарға арналған еркіндіктерден жиі ерекшеленеді, осыған байланысты осы мәселенің

белсенділері әйелдер мен қыздардың құқықтарын сақтауға қатысты тарихи және дәстүрлі гендерлік көзқарастарға наразылық білдіреді. [3, 10 б.]

Әдетте әйелдердің құқықтары туралы ұсыныстармен байланысты мәселелер мыналарды қамтиды, бірақ олармен шектелмейді: жеке басына қол сұғылмаушылық және дербестік құқығы; дауыс беру құқығы (сайлау құқығы); мемлекеттік қызмет атқару құқығы; еңбек құқығы; әділ жалақы мен тең сыйақы құқығы, меншікті иелену құқығы; білім алу, әскердегі қызмет немесе шақырылу құқығы; шарттар жасасу және отбасылық, ата-ана және діни құқықтар.

Гендерлік теңдік барлық адамдардың өз құқықтарын пайдалануы үшін өте маңызды. Әйтсе де, әйелдерді кемсітетін заңдар бұрынғы заманнан бері әлі де жалғасын тауып келеді және әлемнің барлық мемлекетінде қарқын алып келеді. Барлық құқықтық жүйелерде, көптеген заңдарда азаматтығы, денсаулығы, білімі, отбасылық жағдайы, еңбек құқығы, ата-аналық құқығы, мұрагерлік және мүліктік құқықтары бойынша әйелдер мен қыздарға жеңілдік мәртебе белгіленеді. Әйелдерге қатысты кемсітудің бұл формалары әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейту стратегиясымен сәйкес келмейді.

Әйелдер әлемдегі ең кедей адамдардың көпшілігін құрайды, ал 1975 жылдан бастап ауылдағы кедейлікте өмір сүретін әйелдердің саны 50% артты. Әйелдер жалпы жұмыс уақытының 2/3 бөлігін жұмыс істейді және жер бетіндегі барлық тамақ өнімдерінің жартысын өндіреді. Алайда, олар әлемдік табыстың 10% ғана алады және дүние мүлкінің 1% -дан азына ие. Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық бүкіл әлемде және барлық мәдениеттерде көрсетіліп келеді және әйелдердің сот төрелігіне қол жетімділігі көбінесе заңда да, іс жүзінде де кемсітушілікке байланысты шектелген. Нәсіліне, этникалық құрамына немесе мүгедектікке, басқа да сипаттамаларға негізделген дискриминацияның әртүрлі нысандары экономикалық қиыншылық, әлеуметтік оқшаулау және әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық қаупін арттырады. [4]

Кейбір мемлекеттерде әйел адамдардың ер адамдардан айырмашылығы, өздері қалағандай киініп, көлік жүргізе алмайды, түнде жұмыс істей алмайды, мүлікке ие бола алмайды немесе сотта куәлік бере алмайды. Нақты кемсітушілік болып табылатын қолданыстағы заңдардың көпшілігі отбасылық өмірге қатысты, атап айтқанда, әйелдердің некеге тұру құқығы (немесе қиыншылық жағдайында ерте некеге тұру жағдайында тұрмысқа шықпау құқығы), ажырасу және қайта үйлену - сондықтан заңды түрде әйелдерге мойынсұну және полигамия сияқты отбасылық дискриминация ұсынылады. «Әйелдерге мойынсұнушылықты» орнататын заңдар көптеген мемлекеттерде әлі де некелік қатынастарды реттейді». [5, 3-бап]

Адам құқықтары туралы халықаралық заң ерлер мен әйелдердің азаматтық, мәдени, экономикалық, саяси және әлеуметтік құқықтарды тең пайдалану кепілдіктерін қамтиды. Әйелдер құқығын қорғау шараларымен көптеген әлемдік организациялар айналысып келеді. БҰҰ-ның әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенциясында мемлекеттерде әйелдер мен еркектерге тең құқықтық мәртебе берілуі керек деп нақты айтылады және мемлекеттерге «тиісті заңнамалық және өзге де актілерді қабылдау» міндетін жүктейді. [6] Оның ішінде әйелдерге қатысты барлық кемсітушілікке тыйым салатын санкцияларды қосады.

Конвенция күшіне енгеннен кейін отыз жыл өткен соң әлемдегі әйелдердің көпшілігі үшін әйелдердің құқықтарын тану және олардың ерлермен тең дәрежеде пайдаланылуы қиынға соғады. Біріккен Ұлттар Ұйымының әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенциясын 186 мемлекет ратификациялады, бірақ осы Конвенцияға ескертулердің саны көп. Олар қыздар мен әйелдерге жеке өмірге және отбасылық өмірге құқық беретін заң жүйесіндегі кейбір өзгерістерге байланысты туындайды.

Конвенцияны ратификациялаған елдердің әйелдерге қатысты дискриминацияны «барлық қажетті тәсілдермен» жою туралы талабына қарамастан, көптеген елдер әлі де болса кемсітушілік туралы заңдарды қолданады, бұл реформаның қарқыны тым баяу екенін көрсетеді. Нәтижесінде Адам құқықтары жөніндегі кеңестің 12-сессиясында «Әйелдерге

қатысты кемсітушілікті жою туралы» қарар қабылданды. Қаулыда Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссар басқармасы басқа мүдделі тараптардың, атап айтқанда БҰҰ-ның Әйелдердің мәртебесі жөніндегі комиссиясының көмегімен әйелдерге қатысты заңда және іс жүзінде кемсітушілік туралы нақты зерттеу дайындауға, сондай-ақ оны шешуге қандай талпыныс жасауға тапсырма берді. Бұл глобалды проблема БҰҰ аясында қабылданды.

Әйелдер мен қыздар әлем халқының жартысын құрайды, бұл адамзат әлеуетінің жартысына тең. Гендерлік теңдік, адамның маңызды құқықтарының бірі, тұрақты даму негізінде адам әлеуетін толық іске асыруда бейбітшілік пен келісімді қамтамасыз ету ісінде басты рөл атқарады. Әйелдерді қоғам өміріне тарту өнімділіктің өсуін және экономикалық өсуді қамтамасыз ететіні дәлелденген.

Бірақ, өкінішке қарай, адамзат ерлер мен әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктері тұрғысынан толық теңдігіне қол жеткізу үшін ұзақ жолдан өту керек. Үйде зорлық-зомбылықтан құқықтық қорғау бүкіл әлем бойынша миллиардтан астам әйелден айрылды. Еденнің белгісі бойынша еңбекақы төлеудегі алшақтық жалпы әлемде 23 пайызды құрайды және ауылдық аудандарда 40 пайызға дейін жетеді, ал көптеген әйелдер орындайтын ақы төленбейтін жұмыстың маңыздылығы мойындалмайды. Ұлттық парламенттердегі әйелдердің үлесі орта есеппен төрттен аз, ал директорлар кеңестерінде — одан да аз. Егер келісілген іс-қимыл жасамаса, келесі онжылдықта жыныстық органдарда жаңа миллиондаған қыздарға операция жасалады. Гендерлік зорлық-зомбылықты оның барлық көріністерінде жою, әйелдер мен қыздардың, ерлер мен ер балалардың білімге, денсаулық сақтауға, экономикалық ресурстарға тең қол жеткізуін қамтамасыз ету және саяси өмірге қатысу үшін тең мүмкіндіктер жасау өте маңызды. [7, 5-тар] Бұл сондай-ақ жалпы жұмысқа орналастыру және басшылық лауазымдарға орналасу мүмкіндіктеріне қатысты.

"Гендерлік теңдікке қол жеткізу және әйелдер мен қыздардың құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту біздің заманымыздың аяқталмаған міндеті және бүгінгі әлемдегі адам құқықтары саласындағы ең үлкен мәселе болып табылады", — деп мәлімдеді БҰҰ Бас хатшысы Антониу Гутерриш.

Әйелдердің құқықтарын қолдау жөніндегі ұйымның қызметі оның Жарғысы жарияланған сәттен бастап басталды. Жарғының 1-бабында мәлімделген БҰҰ мақсаттарының арасында "халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асыру... нәсіліне, жынысына, тіліне және дініне қарамастан, барлық адамдар үшін адам құқықтары мен негізгі бостандықтарды құрметтеуді көтермелеу мен дамытуда" деген сөздермен ауыстырылсын. [7, 7-тар]

БҰҰ құрылған алғашқы жылы экономикалық және әлеуметтік кеңес гендерлік теңдік және әйелдердің жағдайын жақсарту мәселелерімен айналысатын жаһандық басқарушы орган болған әйелдердің жағдайы жөнінде комиссия құрды. Комиссияның алғашқы сәтті орындалған міндеттерінің бірі адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының жобасында гендерлік бейтарап тұжырымдамалардың сақталуын қадағалау болды.

Негізгі әйелдер мен қыздар мерекесі:

8 наурыз - Халықаралық әйелдер күні. Бұл күні Ұлттық шекараларға немесе этникалық, тілдік, мәдени, экономикалық және саяси айырмашылықтарға қарамастан әйелдердің жетістіктері байқалады. Халықаралық әйелдер күнін өткізу идеясы алғаш рет XX ғасырдың басында пайда болды, өнеркәсіптік дамыған әлем экспансия мен күйзеліс, демографиялық бум және радикалды идеологиялардың пайда болу кезеңін бастан кешірді.

Халықаралық әйелдер күнінен басқа әйелдерге қатысты БҰҰ-ның ресми күндері мыналар болып табылады: әйелдер жыныстық органдарында жасалатын операцияларға төзбеушілік халықаралық күн (6 ақпан), ғылымдағы әйелдер мен қыздардың халықаралық күні (11 ақпан), жанжал жағдайындағы жыныстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрестің халықаралық күні (19 маусым), Халықаралық жесірлер күні (23 маусым), Халықаралық қыздар күні (11 қазан), Халықаралық ауыл әйелдері күні (15 қазан). [8]

Қолданылган әдебиеттер тізімі

1. «Женщины в составе законодательных органов» 29 стр, 2009 год.
2. <http://www.a-z.ru/women/texts/kochkinar.htm>
3. Э.Новикова Международная защита прав женщин: история и современность // Преображение. -М.. №3. 1995.
4. <https://articlekz.com/article/10410>
5. Права человека: изложение фактов: №22. Дискриминация в отношении женщин: конвенция и комитет /ООН. -Женева. .995.
6. <https://www.refworld.org.ru/publisher,OHCHR,,,4799c32d2,0.html>
7. Права человека: изложение фактов: № 23. Опасная традиционная практика. пагубно отражающаяся на здоровье женщин и детей / ООН. -Женева 1995.
8. <https://www.refworld.org.ru/topic,51dc05df4,51dc104c3d8,4799c6082,0,OHCHR,..html>